

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

1/2017

ročník/volume 27

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

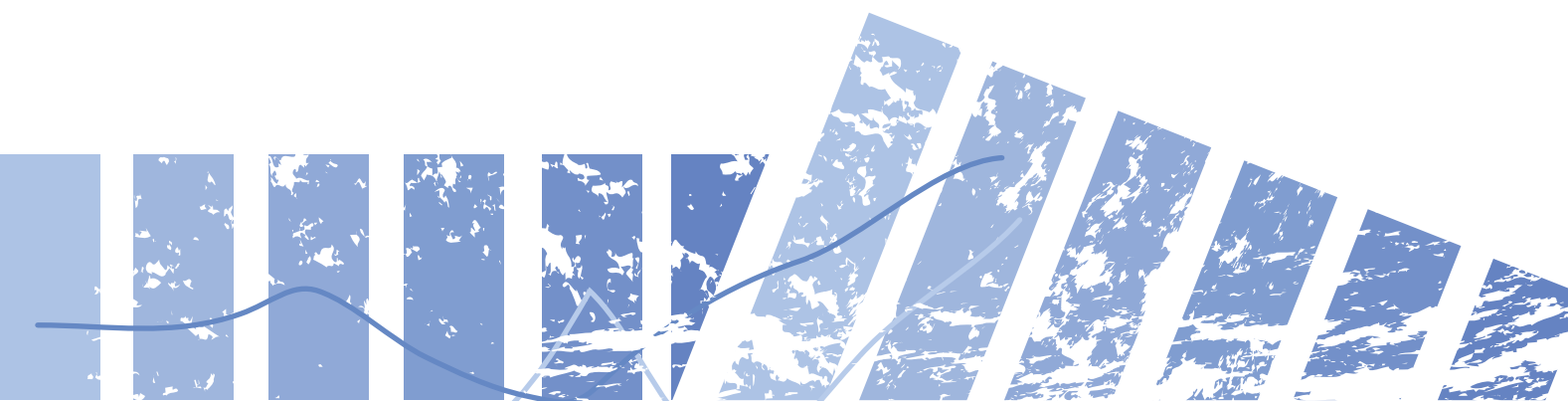
Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 6

Typ článku/Type of article: informatívny článok/informative article

Strany/Pages: 55 – 63

Dátum vydania/Publication date: 15. január 2017/January 15, 2017

Informatívny článok/Informative article

Ľudmila BENKOVIČOVÁ
Štatistický úrad SR**SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA NA CESTE MODERNIZÁCIE****SLOVAK STATISTICS ON ITS WAY TO MODERNISATION****1. ÚVOD**

Informácie a poznatky sú predpokladom efektívneho riadenia všetkých moderných spoločností. Sú to práve štatistické informácie, ktoré v súčasnosti tvoria základnú informačnú štruktúru spoločnosti určenú na využitie rôznym spoločenským zoskupeniam. Ide nielen o politikov, výskumníkov, analytikov, novinárov, ale aj ďalšie zainteresované komunity, akými sú podnikatelia, živnostníci a laická verejnosť zaujímajúca sa o štatistické procesy a produkty.

Zákon č. 540/2001 Z. z. o štátnej štatistike je právnou normou, na ktorej vznikol a neustále sa buduje národný štatistický systém Slovenskej republiky. Je to zákon, ktorý stanovuje kľúčové úlohy pre štatistický úrad. Štátna štatistika je v ňom poňatá ako verejne dostupná informačná infraštruktúra, oficiálne reprezentovaná Štatistickým úradom Slovenskej republiky (ďalej „ŠÚ SR“). Je to bazálna a na riadenie modernej spoločnosti nevyhnutná štruktúra, ktorá poskytuje kvalitné, včasné a objektívne štatistické produkty a služby politikom, odbornej i laickej verejnosti. Jej poslaním je aj podpora zvyšovania informačného a vzdelanostného kapitálu používateľov štatistiky, ktoré eliminuje riziko v procese ich rozhodovania.

Ak sa pozrieme do minulosti, štatistika sa vždy považovala za vednú disciplínu, ktorá disponuje a pracuje rokmi osvedčenými metódami a postupmi. Dnes, keď hovoríme o modernizácii štatistiky, treba mať na zreteli, že ide o novú paradigmu štatistického myslenia, o modernizáciu celého systému štatistického skúmania. Od implementácie predchádzajúcich postupných zmien v štatistike sa výrazne odlišuje nárokmi na technologickú vybavenosť, nárokmi na vzdelanostný kapitál štatistikov, ako aj celkovou rýchlosťou a dynamikou zmien. Modernizácia sa vzťahuje predovšetkým na samotné štatistické procesy vlastné štatistickému skúmaniu. Ide o radikálne zmeny týkajúce sa prakticky všetkých etáp získavania štatistickej informácie – od formovania požiadavky zo strany používateľa cez samotný proces zberu, spracovania a prezentácie získaných údajov. Modernizácia štatistických procesov (hodnototvorných procesov v štatistike) vyžaduje značné zmeny organizácie práce v samotnom štatistickom úrade. Veď modernizačný postup mení aj chápanie toho, čo sa dnes považuje za štatistický údaj. Už to nie je výlučne údaj získaný tradične v oficiálnom štatistickom zisťovaní, ale cielená orientácia na rôzne zdroje informácií typu big data alebo administratívne zdroje údajov, čo významne rozširuje naše chápanie primárneho štatistického údajja.

Ak si položíme otázku, prečo treba modernizovať slovenskú štatistiku, dostaneme sa vnímaním optiky autorky k týmto piatim podstatným faktorom:

1. údajová revolúcia,
2. globalizácia a globalizačné tendencie,
3. nové technológie a informačná infraštruktúra,

4. ekonomická efektívnosť,
5. nároky používateľov štatistických informácií.

Cieľom článku je poukázať na procesy modernizácie slovenskej štatistiky, preto považujeme za potrebné zaoberať sa každým zo spomenutých piatich faktorov, ako aj priblížiť postupy, ktoré sme už realizovali alebo máme intenciu ich uskutočniť.

2. ÚDAJOVÁ REVOLÚCIA

Kľúčovou výzvou pre štatistiku vrátane tej našej je údajová revolúcia. Ide o mimoriadne silný faktor, ktorý však nevznikol vnútri štatistického systému, ale priniesol ho celkový dynamický spoločenský a technologický progres. Typickým príkladom, ktorý je výsledkom technologických a spoločenských pohybov, sú tzv. big data, údaje získané napr. od mobilných operátorov, zo sociálnych sietí, z mýtného systému, účtovných systémov veľkých obchodných reťazcov atď. Sú to teda vždy sekundárne zdroje údajov, predovšetkým z privátneho sektora, ktoré chceme v oficiálnej štatistike intenzívne využívať na naše štatistické výstupy. Tieto zdroje sú mimoriadne mohutné svojím objemom, avšak ich dostupnosť, validita a výpovedná schopnosť sú rôzne. Využitie týchto údajov v štatistike, či už ako priamej substitúcie štatistického zisťovania, alebo pre potreby overovania a komparovania, predpokladá vždy náročnú a komplikovanú vstupnú analýzu vzťahujúcu sa na kvalitu týchto údajov. Ich spracovanie si vyžaduje špecifické technické riešenia. S praktickým využívaním big data v štatistike sú spojené aj značné finančné nároky, nároky a nové požiadavky na štatistikov z hľadiska ich kvalifikácie, vzdelania a prípravy, keďže nové zdroje je nevyhnutné nielen vyhodnocovať, ale aj interpretovať novými spôsobmi.

ŠÚ SR je pri využívaní big data na začiatku dlhej cesty. Určitým relevantným pokusom v tejto oblasti je práca s tzv. scanner data v oblasti cenových štatistík. V roku 2015 sa úrad zapojil do projektu zameraného na využívanie elektronických záznamov o predaných produktoch. Použitie tohto typu údajov umožňuje skvalitniť výpočet indexu spotrebiteľských cien, pretože pri výpočte indexu sa pracuje s veľkým množstvom údajov o skutočne predaných tovaroch. Vo viacerých krajinách, napr. v Holandsku, Nórsku a vo Švédsku, sa už index spotrebiteľských cien počíta výlučne zo scanner data. V mnohých ďalších krajinách sa tento prístup testuje. Projekt je vypracovaný na báze nariadenia Európskeho parlamentu a Rady 2016/792 z mája 2016 o harmonizovaných indexoch spotrebiteľských cien a indexe cien nehnuteľností na bývanie. Nariadenie umožňuje orgánom zodpovedným za zostavovanie harmonizovaných indexov žiadať od štatistických spravodajských jednotiek (obchodných reťazcov a obchodov) elektronické záznamy o predaných produktoch na určitej, vopred dohodnutej časovej a vecnej báze. ŠÚ SR v súčasnosti pracuje na príprave metodiky štatistického využívania scanner data. V tejto súvislosti vysoko oceňujeme nadviazanú spoluprácu s obchodným reťazcom COOP Jednota Slovensko, spotrebné družstvo. Na základe uzatvorenej zmluvy dostáva ŠÚ SR s mesačnou periodicitou údaje o priemernej cene jednotlivých druhov predaných tovarov.

Zákon o štátnej štatistike nevymedzuje a ani negarantuje kompetencie štatistického úradu vo vzťahu ku komerčným subjektom v tom zmysle, aby mu a priori poskytli súčinnosť a spoluprácu pri hľadaní riešení a metód spracovania

big data. V súčasnosti narážame na určité problémy v dostupnosti komerčných údajov, ale postupne prekonávame obavy partnerov a snažíme sa aj v tomto smere štatistického vývoja takpovediac udržať krok.

Osobitne významným trendom na ceste modernizácie štatistiky je využívanie administratívnych zdrojov údajov (ďalej „AZÚ“) na štatistické účely. Úrad sa cieľavedome venuje hľadaniu moderných spôsobov zvládnutia administratívnych zdrojov údajov. Súčasťou Stratégie rozvoja ŠÚ SR do roku 2017 je aj stratégia práce s AZÚ, ktorá sa od mája 2014 postupne realizuje. Východiskom na jej spracovanie bola analýza prác spojených s využívaním AZÚ v ŠÚ SR v roku 2013. V tom čase ŠÚ SR disponoval viac ako dvesto administratívnymi zdrojmi údajov.

Analýza využitia pracovného času v ŠÚ SR (podľa záznamov v systéme ISSOČ¹) ukázala, že na práce spojené s AZÚ (spolu 5 činností a 36 správcov AZÚ) zamestnanci ŠÚ SR v roku 2013 vykázali 6 481 hodín, resp. 6 574 hodín na projekty AZÚ, čo predstavuje približne 4,1 človekoroka. 48 % z času odpracovaného na tento účel bolo vykázaných na prípravné štatistické činnosti týkajúce sa AZÚ a 52 % na využívanie AZÚ. Z pohľadu projektov, t. j. správcov jednotlivých AZÚ, až 75 % z celkového objemu času vykázaného na prácu s AZÚ sa týkalo týchto 10 administratívnych zdrojov: 1) Sociálna poisťovňa, 2) Finančné riaditeľstvo SR (daňový úrad), 3) Finančné riaditeľstvo (colná sekcia), 4) Národná banka Slovenska, 5) zdravotné poisťovne, 6) DataCentrum, 7) Ministerstvo hospodárstva a rozvoja vidieka SR, 8) Štátna pokladnica, 9) Ministerstvo životného prostredia SR, 10) Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Na zavedenie systematického hodnotenia kvality AZÚ sme v systéme hodnotenia kvality AZÚ využili postup vyvinutý v škandinávskych krajinách. Odporúča sa v ňom postupnosť štyroch krokov, pričom v každom z nich sa hodnotí určitý počet definovaných indikátorov kvality výstupu. Podľa potreby je to: významnosť, presnosť a spoľahlivosť, včasnosť, porovnateľnosť a koherencia, prístupnosť a zrozumiteľnosť údajov, prípadne ďalšie. V štatistickej praxi to predstavuje:

- analýzu informácií od správcu AZÚ,
- analýzu a editovanie AZÚ,
- integráciu AZÚ so základným registrom (ak je to relevantné),
- integráciu AZÚ so štatistickým zisťovaním s podobnými premennými.

ŠÚ SR napriek tomu, že pri práci s AZÚ je výrazne limitovaný externými podmienkami, ktoré sú späté predovšetkým s nedostatkom finančného zabezpečenia a personálneho pokrytia nevyhnutných aktivít, zachytil trend štatistickej modernizácie. V štatistických zisťovaniach sa už dnes využívajú AZÚ ako významný zdroj štatistických informácií.

3. GLOBALIZÁCIA REALITY A JEJ VPLYV NA ŠTATISTIKU

Druhým faktorom, ktorý stimuluje modernizáciu štatistiky, je globalizácia súčasného ekonomického, sociálneho, politického a environmentálneho sveta. Štatistika, ak si má udržať svoju dominantnú pozíciu v informačnej infraštruktúre

¹ ISSOČ – Informačný systém sledovania odpracovaného času vyvinutý a používaný v ŠÚ SR.

spoločnosti, musí reagovať na globalizáciu reality. Má povinnosť štatisticky ju monitorovať. Nové ekonomicko-spoločenské fenomény, napr. nadnárodné podniky, globálne demografické trendy, šíriace sa nové formy predaja tovarov a služieb na medzinárodnej úrovni, nové, doteraz neznáme organizačné formy produkcie, globálne ekonomické, finančné, migračné krízy atď. nemôžu zostať mimo pozornosti štatistikov. Oficiálna štatistika však musí reagovať nielen na tieto globálne javy charakteristické pre našu súčasnosť, ale ostala jej tradičná povinnosť reagovať, resp. poskytovať detailnejšie štatistické štruktúry týkajúce sa aj regionálnych alebo dokonca miestnych pomerov. Škála požiadaviek a potrieb používateľov štatistických údajov je pritom veľmi heterogénna. S plnou naliehavosťou vyvstáva otázka, že ak nemôžeme zachytiť všetko, aké má byť z vecného hľadiska portfólio produktov a služieb súčasnej modernej národnej štatistiky. Ako a ktoré štatistické informácie sme povinní skúmať, keďže okrem našej participácie na globálnych pohyboch musíme určite monitorovať aj národné, resp. regionálne pomery a sociálno-ekonomické a demografické procesy. Navyše, v našich podmienkach existuje veľmi silná potreba kontinuity údajov, kontinuity dlhodobých časových radov, ale zároveň aj nevyhnutnosť realizácie obsahovo nových zisťovaní. To sú diskutované a stále otvorené otázky.

Potreby globalizovanej spoločnosti vyjadruje o. i. Agenda 2030. V oblasti udržateľného rozvoja zahŕňa **17 cieľov** a **169 súvisiacich čiastkových cieľov**, ktoré vyvažujú tri aspekty udržateľného rozvoja – **ekonomický, sociálny a environmentálny** – *v oblastiach, ako sú chudoba, nerovnosť, zdravotníctvo, potravinová bezpečnosť, trvalo udržateľná spotreba a výroba, rast, zamestnanosť, infraštruktúra, udržateľné hospodárenie s prírodnými zdrojmi, zmena klímy, ako aj rodová rovnosť, mierové a inkluzívne spoločnosti, prístup k spravodlivosti a zodpovedné inštitúcie*. Agendu 2030 schválili v septembri 2015 vedúci predstavitelia štátov a vysokí zástupcovia vlád.

Dve úlohy (17.18 a 17.19) a niekoľko paragrafov vo výstupnom dokumente s názvom Transformovanie nášho sveta: Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj sa priamo týkajú práce oficiálnej štatistiky. Hovorí sa v nich, že národné štatistické úrady budú zohrávať kľúčovú rolu vo vzťahu k produkcii údajov a produkcii indikátorov monitorovania a tvorby správ o cieľoch trvalo udržateľného rozvoja (Sustainable Development Goals, ďalej „SDGs“). SDGs tak obsahujú štatistické i neštatistické indikátory, čo treba zreteľne rozlišovať. Štatistický systém v krajine by sa mal zamerať na štatistické indikátory a tiež určiť, kto a aké údaje mu môže poskytnúť. Všetky relevantné indikátory SDGs by mali byť v súlade so štatistickou praxou členené podľa pohlavia, vekových skupín, príjmových skupín a územia.

V júni 2015 plenárna sekcia Konferencie európskych štatistikov schválila deklaráciu o úlohe národných štatistických úradov pri meraní a monitorovaní SDGs. Deklarácia vyzýva národné vlády, aby podporili štatistické systémy v ich kľúčovej úlohe pri monitorovaní SDGs v krajinách a zdôrazňuje dôležitosť spolupráce na lokálnej, národnej, subregionálnej, regionálnej a globálnej úrovni pri monitorovaní SDGs.

Ako zdôraznila Štatistická divízia OSN vo svojej správe v roku 2016, globálne indikátory sú zamerané na sledovanie a revíziu Agendy 2030 o udržateľnom rozvoji na globálnej úrovni a nemusia byť nutne aplikovateľné v národnom kontexte.

Indikátory monitorovania na regionálnej (myslí sa Európa ako región), národnej, subnárodnej úrovni sa budú rozvíjať na regionálnej a národnej úrovni.

Na národnej (slovenskej) úrovni vláda Slovenskej republiky v marci 2016 schválila východiská implementácie Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj. Predsedníčka Štatistického úradu SR uložila zabezpečiť produkciu indikátorov udržateľného rozvoja v súlade s produkciou Európskeho štatistického systému a spolupracovať na monitorovaní týchto indikátorov.

Konferencia európskych štatistikov (CES) v apríli 2016 v Paríži potvrdila potrebu oficiálnej štatistiky hľadať a budovať strategické partnerstvá s poskytovateľmi údajov aj v súkromnej sfére, s občianskou spoločnosťou a používateľmi štatistiky vôbec. Trend partnerstiev je osobitne významný pri napĺňaní SDGs, keďže na monitorovanie vývoja sú striktné určené indikátory. Národné štatistické úrady, teda aj ŠÚ SR, budú plniť náročnú koordinačnú úlohu pri národných indikátoroch, čo si vyžaduje zintenzívnenie proaktívnej úlohy štatistiky, ako aj oveľa užšiu spoluprácu ako doteraz s tvorcami politik na národnej úrovni.

Jeden z globalizačných procesov, ktorý sa nás týka, je spätý s podnikovým výkazníctvom. V roku 2011 Eurostat odštartoval projekt integrácie celého produkčného procesu podnikových štatistík prípravou spoločného rámcového nariadenia (Framework Regulation Integrating Business Statistics, ďalej „FRIBS“). Predstavuje integráciu podnikových štatistík, ktoré sa dnes riadia samostatnými a od seba nezávislými nariadeniami.

FRIBS je zameraný na ustanovenie prierezového právneho rámca na systematický zber, kompiláciu, prenos a publikovanie európskej štatistiky týkajúcej sa štruktúry, ekonomickej činnosti, konkurencieschopnosti, transakcií z pohľadu ekonomickej globalizácie. Neustále rastúci význam nadnárodných spoločností prináša potrebu merania tvorby pridanej hodnoty v globálnom hodnotovom reťazci. Cieľom pripravovaného nariadenia je zabezpečiť ekonomickú relevantnosť podnikových štatistík ako jedného z troch pilierov európskeho štatistického systému, harmonizáciu konceptov, zníženie zaťaženia respondentov a väčšiu flexibilitu európskeho systému štatistiky s dôrazom na budúcnosť a perspektívu Európskej únie.

Zámerom implementácie FRIBS je umožniť racionalizáciu štatistickej produkcie dát dôrazným spolupôsobením na národnej úrovni, utvoriť podmienky na lepšie využívanie dátových zdrojov a redukciu zaťaženia nielen spravodajských jednotiek, ale aj národných inštitúcií zostavujúcich štatistiku. FRIBS bude zároveň konzistentne definovať požiadavky na dáta, ako aj spoločný koncepčný rámec ich kvality, ktorý by umožnil prepájanie údajov z pravidelných štatistických zisťovaní v podnikoch a firmách. Cieľom je, aby výsledné štatistické informácie umožnili prijímať kompetentné rozhodnutia zamerané na zlepšenie prístupu malých a stredných podnikov k jednotnému európskemu trhu, aby napomohli rozvoju podnikania a zlepšeniu konkurencieschopnosti.

Podnikové štatistiky sú v národnom štatistickom systéme primárnym zdrojom údajov potrebných na kompiláciu viacerých súvisiacich štatistík, predovšetkým pre

národné účty (na národnej úrovni), ale aj pre ostatné štatistické oblasti. Pripravované integrované nariadenie by malo pokrývať:

- ročnú štruktúrnú podnikovú štatistiku (SBS),
- štatistiku zahraničných afiliácií (FATS),
- krátkodobú štatistiku (STS),
- štatistiku informačnej spoločnosti (ICT),
- štatistiku výskumu a vývoja (R&D), inovácií,
- štatistiku priamych zahraničných investícií (FDI),
- štatistiku zahraničného obchodu so službami (ITSS),
- štatistiku Prodcom,
- štatistiku zahraničného obchodu Intrastat a Extrastat,
- spoločný systém klasifikácií a číselníkov (Štatistická klasifikácia ekonomických činností NACE, Štatistická klasifikácia produktov podľa činností CPA a Kombinovaná nomenklatúra HS/CN).

Kľúčovým prvkom nariadenia FRIBS sú opatrenia na redukciu administratívnej záťaže spravodajských jednotiek v oblasti štatistiky intra-EU zahraničného obchodu s tovarmi (Intrastat). Jedným z možných riešení v tejto oblasti je projekt SIMSTAT. Cieľom SIMSTAT-u je povinná výmena mikroúdajov o zahraničnom obchode využitím jedného toku mikrodát o intra-EU exportoch iným členskými štátmi Európskej únie. Ďalšou oblasťou, v ktorej základný právny akt ustanovuje princípy a technické špecifikácie výmeny mikroúdajov medzi národnými štatistickými orgánmi, je Európska sieť obchodných (business) registrov.

Eurostat v súčasnosti v spolupráci s členskými krajinami a používateľmi dát organizuje meranie dosahu a vyhodnotenie prínosu FRIBS (tzv. Impact Assessment). Ide o kvantifikáciu odhadu potenciálnych nákladov spojených s novými a zmenenými požiadavkami. Prvý odhad nákladov Impact Assessment sa uskutočnil v roku 2014, podklady na druhé kolo Impact Assessment poskytol Štatistický úrad SR v spolupráci s Národnou bankou Slovenska v novembri 2015.

Slovenská štatistika sa v súčasnosti riadi viac ako 200 európskymi nariadeniami, 95 % zo zisťovaní na národnej úrovni sa realizuje v súlade s európskou legislatívou. Iba v roku 2015 pribudlo 67 nových nelegislatívnych právnych aktov (priamo aplikovateľné právne akty a nové nariadenie Európskeho parlamentu a Rady).

4. POKROK V TECHNOLOGIÁCH A INFORMATIZÁCI

Nové technológie a informačná infraštruktúra tvoria nevyhnutný základ modernizácie štatistických procesov. ŠÚ SR rieši obnovu od roku 2009 a v zmysle európskych štandardov modernizoval svoju technologickú základňu (vybudovali sa dve nové výpočtové strediská) aj softvérové vybavenie. Výsledkom tohto úsilia bola implementácia projektu Elektronické služby ŠÚ SR v rokoch 2010 – 2013, ktorého kľúčovou časťou popri Integrovanom volebnom systéme a novom webe bol Integrovaný štatistický informačný systém (IŠIS). Ten sa orientuje na používateľa a modernizáciu celého štatistického procesu, prioritne na možnosti skvalitnenia elektronického zberu a vytvorenie potenciálu na využitie nových spracovateľských a analytických nástrojov. Nový štatistický informačný systém umožnil predovšetkým úplnú elektronizáciu zberu údajov, čo znamená prelom v doterajšej tradícii a veľký prínos pre všetky subjekty, ktoré pracujú so štatistickými údajmi – od jednotlivých

spravodajských jednotiek cez spracovateľov údajov v štatistickom úrade až po používateľov štatistických produktov a služieb.

1. januára 2016 nadobudol účinnosť paragraf 18 zákona č. 540/2001 Z. z. o štátnej štatistike v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon“), ktorý obsahuje nové pravidlá predkladania štatistických výkazov. Spravodajským jednotkám (právnickým osobám, fyzickým osobám – podnikateľom) vznikla povinnosť predkladať štatistické výkazy elektronicky.

Prípravy na povinný elektronický zber údajov sa začali v júni 2015. Vyústili do spracovania koncepcie komunikácie s respondentmi ŠÚ SR. V súlade s ňou začala pracovať skupina zaoberajúca sa identifikáciou rizík v súvislosti so zavedením elektronického zberu v zmysle novely zákona. Na uľahčenie práce v novom integrovanom štatistickom informačnom systéme a motiváciu spravodajských jednotiek poskytovať údaje elektronicky vykonal štatistický úrad celý rad aktivít, napríklad:

- na webovom sídle ŠÚ SR sprístupnil informácie o elektronickom zbere údajov,
- vytvoril cieľenú stránku pre respondentov zapojených do štatistických zisťovaní,
- aktualizoval obsah najčastejších otázok na webe aj s návodom na riešenie najčastejšie sa vyskytujúcich problémov pri práci s elektronickým zberom údajov,
- spravodajským jednotkám poskytoval nepretržitú telefonickú a e-mailovú podporu a pomoc, cielene oslovoval spravodajské jednotky, aby výkazy predkladali elektronicky,
- uskutočnil metodicko-konzultačné stretnutia s jednotlivými spravodajskými jednotkami, prostredníctvom ktorých pracovníci v krajoch poskytovali podrobné informácie o elektronickom spôsobe predkladania výkazov,
- spravodajským jednotkám vyšiel v ústrety tým, že zosúladiť čas, keď si musia plniť podnikateľské povinnosti, s časom, keď musia reportovať štatistickému úradu.

Všetky tieto činnosti mali pozitívny vplyv nielen na nárast počtu elektronicky prijatých výkazov, ale aj na zníženie ich chybovosti a zvýšenie kvality vstupných údajov. Za prvých 5 mesiacov roka 2016 spravodajské jednotky predložili Štatistickému úradu SR 165 196 vyplnených štatistických výkazov, z nich bolo 136 755 podaných elektronicky, čo predstavuje 82,8 %. V porovnaní s rokom 2015 ide o výrazný nárast, keďže v roku 2014 bolo elektronicky predložených len necelých 37 % výkazov (36,98 %).

Úspešnosť elektronického zberu údajov je limitovaná výnimkami v zákone, ktorý uvádza spravodajské jednotky, od ktorých nie je možné vyžadovať elektronický zber z objektívnych dôvodov. Druhý limitujúci faktor sa viaže na skutočnosť, že zisťovania o cenách, resp. demografické zisťovania a štatistika zahraničného obchodu sa až v súčasnosti plne integrovali do IŠIS.

Neoddeliteľnou súčasťou implementácie Vízie Európskeho štatistického systému 2020 je proces modernizácie sociálnych štatistík. Na Slovensku modernizácia prebieha predovšetkým v rámci akčných programov stratégií štatistického úradu (konkrétne Stratégie rozvoja úradu do roku 2017 a taktiež predchádzajúcej stratégie). V rozhodujúcich prvkoch je trend procesov v oblasti sociálnej štatistiky v zhode s požiadavkami modernizácie v rámci Európskeho štatistického systému. Zameriava sa predovšetkým na nové požiadavky v oblasti sociálnych štatistík a demografie

a zlepšenie ich účinnosti pri dodržaní kvality. Osobitne treba vyzdvihnúť modernizáciu štatistických prístupov v rámci prípravy Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2021 (integrovateľný sčítací zber, využívanie registrov a administratívnych zdrojov údajov, elektronický zber), kde je cieľom prielom v tradičnom prístupe realizácie tohto výnimočného celospoločenského zisťovania.

5. RASTÚCA NÁKLADOVOSŤ ŠTATISTIKY

Ďalší faktor, na ktorý treba v súvislosti s procesom modernizácie štatistiky upozorniť, je cena štatistiky. Všetci, ktorí sa pohybujú vo svete získavania nových poznatkov, vedia, že nové informácie vždy vyžadujú peniaze, veľa peňazí. Plne to platí aj o štatistických dátach. Kvalitná, včasná a spoľahlivá štatistika predpokladá adekvátne materiálne, technologické a personálne podmienky. Pravda je, že napr. neustále zvyšovanie ochrany súkromia jednotlivcov, spravodajských jednotiek a údajov o nich je finančne mimoriadne náročný proces. Oficiálna štatistika dnes pôsobí v silne regulovanom prostredí a so silne limitovanými finančnými zdrojmi, čo negatívne ovplyvňuje, resp. spomaľuje implementáciu modernizačných prvkov do práce štatistikov a národného štatistického systému.

ŠÚ SR realizoval v poslednom období viaceré kroky vedúce k zníženiu nákladov na oficiálnu štatistiku. Kontinuálne uskutočňuje revíziu zisťovaní s cieľom ich optimalizácie. Týka sa to celého procesu štatistického zisťovania, všetkých jeho dimenzií – od zdôvodnenia samotného zisťovania opodstatnenosti modulov a ukazovateľov cez vylúčenie duplicit, určenie veľkosti výberových súborov spravodajských jednotiek až po skúmanie a analýzu duplicit a stanovovanie frekvencie zisťovania. Vo všeobecnosti sa riadime zásadou, že náklady na získanie a spracovanie nových zdrojov by mali byť vyvážené prínosmi z využitia daných zdrojov.

6. POŽIADAVKY NA ŠTATISTICKÉ VÝSTUPY

Posledným faktorom, ktorého by sme sa chceli dotknúť v tomto článku, sú nároky používateľov štatistických údajov a informácií. Cieľom oficiálnej štatistiky je uspokojovať ich potreby na európskej, národnej a regionálnej úrovni. Pre používateľov je rozhodujúcim elementom kvalita, včasnosť a spoľahlivosť informácie. V poslednom období rastú aj nároky na čoraz detailnejšiu štruktúru informácie. ŠÚ SR vníma potrebu vytvárať priateľské prostredie pre používateľov štatistických dát a informácií. Považuje za mimoriadne dôležité dôkladne poznať svojich zákazníkov a ich potreby, aby im mohol údaje a informácie spracovať takpovediac na mieru. Hľadanie postupov a ciest, ako údaje a informácie poskytovať rôznym vzdelanostným a záujmovým skupinám používateľov diferencovane a pritom interaktívnym a ľahko zrozumiteľným spôsobom, je veľkou výzvou.

V roku 2015 ŠÚ SR v súlade so svojím marketingovým plánom poskytol rôznym zahraničným inštitúciám 299 súborov údajov, z toho najviac, 231, t. j. 77,3 %, Eurostatu. Národným inštitúciám bolo doručených 226 produktov (najviac Národnej banke Slovenska – 78 súborov údajov). Odborná a laická verejnosť mala na webstránke ŠÚ SR k dispozícii 92 rôznych knižných titulov a 19 informačno-propagačných materiálov z rôznych oblastí štatistiky. Okrem toho informačný servis ŠÚ SR v spolupráci s expertmi na jednotlivé štatistiky vybavil 5 413 požiadaviek na štatistické informácie. Internetový portál ŠÚ SR navštívilo v roku 2015 viac ako milión návštevníkov. Databázy SlovStat využilo 8 400, StatDat 183-tisíc a databázu DATA

cube 41-tisíc návštevníkov. ŠÚ SR sa systematicky a pravidelne zameriava aj na rozširovanie znalostí zákazníkov a poznávanie očakávaní rôznych skupín používateľov, organizuje besedy so študentmi, odborníkmi z rôznych oblastí a snaží sa oslovovať aj laickú verejnosť. Odvrátenou stránkou komunikácie štatistického úradu s klientmi je zvyšujúca sa neochota spravodajských jednotiek, hlavne kolektívnych subjektov v ekonomickej sfére, participovať na zisťovaní vyplnením štatistického formulára. Rastúci počet neodpovedí, tzv. non respons, predstavuje pre oficiálnu štatistiku vážny problém, ktorý treba v oveľa väčšom rozsahu ako doteraz analyzovať a sústrediť sa na hľadanie optimálnych riešení.

7. ZÁVER

To, ako oficiálna štatistika zvládne procesy modernizácie, ako zachytí meniaci sa svet okolo nás a jeho kľúčové fenomény, ovplyvní aj jej pozíciu ako spoľahlivého partnera a dominantného informačného základu na rozhodovanie v politickej, ekonomickej a sociálnej oblasti. Objavujú sa konkurenti oficiálnej štatistiky, ktorí ponúkajú vo viacerých oblastiach nové riešenia a netradičné prístupy.

Oficiálna štatistika musí pestovať a rozvíjať svoje silné stránky – ponúkať klientom koherentnú, časovo konzistentnú a spoľahlivú štatistiku harmonizovanú s európskymi štandardmi a spojenú s prísnou ochranou dôverných údajov. To sú jej výhody, ktorých sa musí aj v budúcnosti držať. Modernizácia slovenskej štatistiky je náročná a kľukatá cesta, ale je to cesta, z ktorej nemôžeme zísť.

Podkladom na tento článok bol príspevok, ktorý jeho autorka ako predsedníčka Štatistického úradu Slovenskej republiky v júni 2016 predniesla na 18. slovenskej štatistickej konferencii v Košiciach.

LITERATÚRA

- [1] Agenda 2030, dostupné na: eu.europa.eu/web/ess-/47th-united-nations-statistical-commission-unse-session/documents, naposledy navštívené 4. 11. 2016.
- [2] CES, dostupné na: <http://www.unece.org/stats/ces.html>, naposledy navštívené 4. 11. 2016.
- [3] ESS Vision 2020, dostupné na: eu.europa.eu/eurostat/web/ess/about-us/ess-vision2020, naposledy navštívené 4. 11. 2016.
- [4] Konceptia práce s administratívnymi zdrojmi údajov. Interný materiál ŠÚ SR.
- [5] Konceptia komunikácie s respondentmi. Interný materiál ŠÚ SR.
- [6] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 792 z 11. mája 2016, dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/sk>, naposledy navštívené 4. 11. 2016.
- [7] Stratégia rozvoja ŠÚ SR do roku 2017. Interný materiál ŠÚ SR.
- [8] Uznesenie vlády SR č. 95/2016 – Východiská implementácie Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj, dostupné na [ww.vlada.gov.sk/rokovania/uznesenia](http://www.vlada.gov.sk/rokovania/uznesenia); naposledy navštívené 4. 11. 2016.

PhDr. Ľudmila Benkovičová, CSc., je bývalá predsedníčka Štatistického úradu SR. Funkciu vykonávala od februára 2007 do októbra 2016.